

УДК 37:355

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-128-135>

Василь Кротюк,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5606-069X>

м. Харків

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація.

Розглянуто актуальні проблеми формування національної самосвідомості як важливого чинника патріотизму курсантів військових закладів вищої освіти України – майбутніх офіцерів Збройних сил України, на яких держава та суспільство покладають зобов'язання щодо забезпечення збройного захисту територіальної цілісності й незалежності України.

Ключові слова: держава; суспільство; патріотизм; свідомість; духовність; національна самосвідомість; курсанти; військові заклади вищої освіти.

Вітчизняний і світовий досвід переконливо доводить, що збройні сили держави є більш боєздатними, здобувають перемогу в збройному протистоянні за умови високого духовного потенціалу, ключовим складником якого є патріотизм. У сучасних умовах патріотизм військовослужбовців Збройних сил України допомагає успішно виконувати конституційний обов'язок, давати відсіч зовнішній збройній агресії. Більш свідомою, патріотичною частиною війська є його офіцерський корпус. Рівень патріотизму, національно-патріотичної свідомості, відданості інтересам українського народу є важливою характеристикою офіцерського складу, ознакою його інтелігентності. Засади формування особистості патріота закладаються під час навчання у військових закладах вищої освіти (ВЗВО). Проблема, що порушується, є актуальною й для тих закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців для Збройних сил України.

Метою дослідження є обґрунтування потреби посилення національно-патріотичного виховання військовослужбовців Збройних сил України, привернути увагу до необхідності вдосконалення військово-патріотичної діяльності, що є ключовим складником становлення воїна-патріота.

Головними завданнями дослідження є:

- проаналізувати на теоретичному та практичному рівні стан і проблеми національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів;
- виявити основні проблеми та недоліки патріотичного виховання в системі освітньої діяльності та морально-психологічного забезпечення у військових ЗВО України;
- надати рекомендації щодо формування патріотичних якостей військових кадрів.

У наукових працях сучасних зарубіжних і вітчизняних науковців досить активно висвітлюється питання національно-патріотичного виховання військових кадрів [2; 6; 7; 9–11]. Разом з тим, практично не аналізується питання щодо поєднання військово-патріотичного виховання з національно-патріотичним.

У проблемі національно-патріотичного виховання військових кадрів важливо, на нашу думку, необхідно звернути увагу на її **теоретичний** і **практичний** аспекти. Теоретичний аспект полягає у висвітленні актуальності, сутності й особливостей національно-патріотичного виховання військовослужбовців, а практичний – у висвітленні проблем, шляхів і заходів його покращення за сучасних умов підготовки офіцерських кадрів.

Загальноприйнятим є розуміння патріотизму як усвідомленого почуття любові до Батьківщини та діяльності, що спрямована на служіння та захист інтересів Вітчизни. Патріотизм є однією з важливих соціально-психологічних характеристик людини як особистості. Патріотизм

належить до вищих людських почуттів, які характеризують людину як громадянина, носія певних духовних якостей [10; 11].

В історичному контексті патріотизм – одне із більш глибоких у світовій історії почуттів. Воно виникло та формувалося у взаємозв'язку з такими поняттями, як рідна земля, країна, держава, Батьківщина, Вітчизна. Ще з прадавніх часів патріотизм, почуття національної гідності були властиві українському народу. Неможливо сьогодні уявити справжнього громадянина української держави, який би не був патріотом.

Патріотизм – це світоглядна, моральна та почуттєва якість, що поєднує людей в організоване суспільство, спрямовує їхню діяльність на піднесення Батьківщини, а також на благо її громадян. Почуття патріотизму особливо важливе для збройних сил і насамперед для офіцерського складу, для якого захист інтересів українського народу є конституційно визначеним завданням. Патріотизм у державі формується на національній свідомості, національному дусі, що поєднує окремих особистостей, населення в єдине суспільство. Одним із важливих соціально-психологічних механізмів, через який здійснюється відновлення та розвиток національної свідомості та самосвідомості, є **ідентичність і самоідентифікація** [3].

Ідентичність є базовим поняттям, своєрідною психічною серцевиною, що забезпечує інтеграцію особистості, її здоров'я. Ідентичність курсанта військового ЗВО та динаміка цієї ідентичності залежить від того, як вони ідентифікуються з іншими курсантами, офіцерами, викладачами, як вони ототожнюють із собою об'єкти зовнішнього світу. Також курсант має визначити військову ідентичність, тобто як особистість усвідомити належність до справи захисту свободи та незалежності своєї держави, прийняття соціальних норм, вимог і зразків поведінки, цінностей та образу життя військовослужбовців.

Професійну самоідентифікацію В. Зликов визначає як багатомірний динамічний нелінійний процес, що зумовлює механізми, умови та результати структурування та переструктурування професійної ідентичності особистості, а також прагнення суб'єкта опанувати знання, вміння та навички самодіагностики, своєрідного «примірювання» до себе професійно значущих особливостей характеру, поведінки, спілкування [5]. Для більш повної характеристики чинників професійної самоідентифікації, на думку Н. Кривоконь, важливим є виділення її рівнів (етапів): професійне самовизначення; готовність курсанта до виконання професійних функцій; відхід від репродуктивного виконання завдання на користь творчого; перехід до потреби в самодіагностиці, самопізнанні тощо [8]. На думку Л. Шнейдер, «результатом професійної ідентифікації, самовизначення, персоналізації та самоорганізації є професійна ідентичність, що виявляється в усвідомленні себе представником певної професії і професійної спільноти, характеризує певний ступінь ототожнення-диференціації зі Справою та Іншими і знаходить відображення в когнітивно-емоційно-поведінкових самоописах Я» [14, с. 114–115].

У процесі професійної самоідентифікації особистості курсанта під час здобуття освіти відбувається засвоєння функціонально визначених професійних ролей, входження особистості до професійного середовища та динаміка оцінювання себе як фахівця для проходження військової служби за контрактом за обраною спеціальністю. Формується професійна «Я-концепція» з **трьох** головних компонентів:

1) *когнітивного* (уявлення про власні професійні здібності та можливості, самоідентифікація з представниками професійної групи та професійною діяльністю), у цьому випадку з офіцерами кадру за обраною спеціальністю;

2) *емоційно-оцінювального* (відношення до себе як до військовослужбовця-професіонала, емоційна ідентифікація з військовим професійним середовищем);

3) *поведінкового* (прагнення бути зрозумілим, визначення стилю діяльності офіцера, підвищення професійного статусу – проходження за посадами, військовим званням, встановлення професійного контакту з підлеглими та начальством).

Професійна самоідентифікація курсантів на етапі опанування майбутнього фаху зумовлена чинниками, серед яких головними є:

У проблемі національно-патріотичного виховання військових кадрів важливо, на нашу думку, необхідно звернути увагу на її **теоретичний** і **практичний** аспекти. Теоретичний аспект полягає у висвітленні актуальності, сутності й особливостей національно-патріотичного виховання військовослужбовців, а практичний – у висвітленні проблем, шляхів і заходів його покращення за сучасних умов підготовки офіцерських кадрів.

Загальноприйнятим є розуміння патріотизму як усвідомленого почуття любові до Батьківщини та діяльності, що спрямована на служіння та захист інтересів Вітчизни. Патріотизм є однією з важливих соціально-психологічних характеристик людини як особистості. Патріотизм належить до вищих людських почуттів, які характеризують людину як громадянина, носія певних духовних якостей [10; 11].

В історичному контексті патріотизм – одне із більш глибоких у світовій історії почуттів. Воно виникло та формувалося у взаємозв'язку з такими поняттями, як рідна земля, країна, держава, Батьківщина, Вітчизна. Ще з прадавніх часів патріотизм, почуття національної гідності були властиві українському народу. Неможливо сьогодні уявити справжнього громадянина української держави, який би не був патріотом.

Патріотизм – це світоглядна, моральна та почуттєва якість, що поєднує людей в організоване суспільство, спрямовує їхню діяльність на піднесення Батьківщини, а також на благо її громадян. Почуття патріотизму особливо важливе для збройних сил і насамперед для офіцерського складу, для якого захист інтересів українського народу є конституційно визначеним завданням. Патріотизм у державі формується на національній свідомості, національному дусі, що поєднує окремих особистостей, населення в єдине суспільство. Одним із важливих соціально-психологічних механізмів, через який здійснюється відновлення та розвиток національної свідомості та самосвідомості, є **ідентичність** і **самоідентифікація** [3].

Ідентичність є базовим поняттям, своєрідною психічною серцевиною, що забезпечує інтеграцію особистості, її здоров'я. Ідентичність курсанта військового ЗВО та динаміка цієї ідентичності залежить від того, як вони ідентифікуються з іншими курсантами, офіцерами, викладачами, як вони ототожнюють із собою об'єкти зовнішнього світу. Також курсант має визначити військову ідентичність, тобто як особистість усвідомити належність до справи захисту свободи та незалежності своєї держави, прийняття соціальних норм, вимог і зразків поведінки, цінностей та образу життя військовослужбовців.

Професійну самоідентифікацію В. Зликов визначає як багатомірний динамічний нелінійний процес, що зумовлює механізми, умови та результати структурування та переструктурування професійної ідентичності особистості, а також прагнення суб'єкта опанувати знання, вміння та навички самодіагностики, своєрідного «примірювання» до себе професійно значущих особливостей характеру, поведінки, спілкування [5]. Для більш повної характеристики чинників професійної самоідентифікації, на думку Н. Кривоконь, важливим є виділення її рівнів (етапів): професійне самовизначення; готовність курсанта до виконання професійних функцій; відхід від репродуктивного виконання завдання на користь творчого; перехід до потреби в самодіагностиці, самопізнанні тощо [8]. На думку Л. Шнейдер, «результатом професійної ідентифікації, самовизначення, персоналізації та самоорганізації є професійна ідентичність, що виявляється в усвідомленні себе представником певної професії і професійної спільноти, характеризує певний ступінь ототожнення-диференціації зі Справою та Іншими і знаходить відображення в когнітивно-емоційно-поведінкових самоописах Я» [14, с. 114–115].

У процесі професійної самоідентифікації особистості курсанта під час здобуття освіти відбувається засвоєння функціонально визначених професійних ролей, входження особистості до професійного середовища та динаміка оцінювання себе як фахівця для проходження військової служби за контрактом за обраною спеціальністю. Формується професійна «Я-концепція» з **трьох** головних компонентів:

1) *когнітивного* (уявлення про власні професійні здібності та можливості, самоідентифікація з представниками професійної групи та професійною діяльністю), у цьому випадку з офіцерами кадру за обраною спеціальністю;

2) *емоційно-оцінювального* (відношення до себе як до військовослужбовця-професіонала, емоційна ідентифікація з військовим професійним середовищем);

3) *поведінкового* (прагнення бути зрозумілим, визначення стилю діяльності офіцера, підвищення професійного статусу – проходження за посадами, військовим званням, встановлення професійного контакту з підлеглими та начальством).

Професійна самоідентифікація курсантів на етапі опанування майбутнього фаху зумовлена чинниками, серед яких головними є:

– *образ-типаж професії* (професійний образ «Я»), що пов'язаний з прикладами, зокрема офіцерів-викладачів військових ЗВО, які мають бойовий досвід участі в антитерористичній операції (операції об'єднаних сил), нагороди, що мотивують до подальшої військової служби;

– *ціннісно-мотиваційні детермінанти* майбутнього офіцера – його життєва позиція, ідеали, мотиви вчинків і моральні риси; професійно значущі риси й особистісні якості майбутнього офіцера Збройних сил України, які можливо поділити на морально-політичні, професійно-бойові, психологічні, фізичні.

Серед іншого, до них належать *фахова компетентність, чесність, фізична витривалість, високі показники бойової, військово-спеціальної, морально-психологічної та інші види підготовки тощо.*

Досить суперечливим і складним є процес самоідентифікації етносу чи нації. Його нормальний перебіг передбачає щонайменше такі етапи:

– *по-перше*, здатність особистості усвідомлювати певні специфічні особливості нації, до якої вона належить, тобто з якою себе ідентифікує;

– *по-друге*, усвідомлення важливості знань про те, як ставляться до нації, з якою ця особистість себе ідентифікує, представники інших національних спільнот;

– *по-третє*, усвідомлення того факту, що кожна національна спільнота завдяки специфічним особливостям, які властиві лише їй, але при цьому органічно поєднуються із загальнолюдськими принципами, слугує невичерпним джерелом збагачення інших етносів, націй, які разом формують людство.

Важливим елементом є то, щоб у процесі самоідентифікації гармонійно поєднувалися зазначені вище моменти. Відсутність хоча б одного з них в особистості або перебільшення чи абсолютизація ролі будь-якого із них спричиняє вади в національній свідомості та самосвідомості. Так, переоцінка чи абсолютизація третього чинника в поєднанні з ігноруванням значущості двох інших, за певних умов може стати причиною космополітичних відхилень людини. Подібно до цього причиною виникнення деструктивних націоналістичних тенденцій, а також шовіністичної ангажованості людини може слугувати гіперболізація ролі першого чинника в поєднанні з категоричним відкиданням значущості двох інших. Це зумовлює намагання відмежуватися від усього, що стосується інших етносів і націй. Невизнання того факту, що всі без винятку етноси та нації є самодостатніми, неповторними цінностями, і що не існує, ніколи не могло бути й не буде етносів і націй «великих», «головних», «титульних» або «малих», «нікчемних», які не потребують уваги. Такі розсортування етносів і націй є, як відомо, продуктом великодержавної, шовіністично налаштованої імперської політики, мета якої полягає в тому, щоб узаконити та забезпечити виняткове, привілейоване становище однієї (панівної) нації.

Ще однією нагальною в Україні проблемою загальнотеоретичного та практичного характеру, яку мають враховувати в освітній діяльності ЗВО з *підготовки офіцерських кадрів*, разом з низьким рівнем національної самосвідомості у значної частини українців, є низький рівень патріотичних почуттів до своєї Батьківщини – України. Деякі громадяни до України ставляться як до території, на якій вони проживають і задовольняють власні інтереси. Звісно, інтелігентна особистість, справжній патріот має добре знати й шанувати державну мову, українську культуру, традиції народу, завжди бути готовим стати на збройний захист рідної землі. На жаль, поки що на практиці це питання залишається проблемним для українського суспільства і для Збройних сил України.

На завершення розгляду теоретичних засад національно-патріотичного виховання військових кадрів в Україні необхідно підкреслити, що жодна нація не може бути шанованою, якщо вона не шанує інші нації та етноси, які проживають у країні. Окрім того, специфічні властивості корінної нації усвідомлюються тим виразніше, чим більш повними є знання про особливості інших національних спільнот, оскільки це надає можливості для порівняння. Поєднання інтересу до особливостей своєї нації з інтересом до характерних відмінностей інших національних спільнот є явищем цілком природним і притаманним інтелегентним людям з високорозвиненою національною самосвідомістю. Саме на такому методологічному підході має будуватися система національно-патріотичного виховання у військових ЗВО. Звісно, у цьому процесі має бути «золота середина», сутність якої полягає в тому, що громадянин України (етнічний українець або представник іншої національної спільноти), усвідомлюючи представником нації, має бути щирим патріотом української держави, збагачувати її духовні та матеріальні цінності особистою професійною діяльністю, а будучи представником військової інтелігенції – самовіддано захищати інтереси України, українського народу від посягань ворогів. Завдання системи освіти, зокрема вищої школи України, полягає в забезпеченні такого виховання військової еліти.

Поряд із теоретичними проблемами становлення системи ЗВО з підготовки військових інтелегентів як патріотів своєї держави нерозв'язаними залишаються практичні проблеми та недоліки. Головна з них і найбільш загальна, на нашу думку, полягає в необхідності посилення та вдосконалення системи національно-патріотичного виховання військових кадрів. У системі військової освіти України нагальною є потреба посилити виховання на прикладах героїчної та самовідданої боротьби українських військових на Сході України, на бойових і трудових традиціях українського народу, якими висвітлюються та пропагуються досягнення українців у вітчизняній і світовій науці, культурі, військовій справі, спорті тощо. У багатьох випадках досягнення українців привласнюються й іншими державами та націями. Наприклад, таких видатних українців, як М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель, В. Вернадський, М. Гоголь, С. Корольов, О. Можайський, І. Пулюй та ін. зараховують до росіян або поляків. Окрім того, досягнення багатьох українців замовчувалися. Необхідно відновити славетні імена цих людей, усвідомити їхній історичний подвиг. Російська Федерація розгорнула проти України безпрецедентну за розмахом інформаційну війну, головною складовою якої є боротьба за історичну спадщину, історичну пам'ять нашого народу. За таких умов історія України, її військовий та українознавчий аспект недостатньо представлена до вивчення у ЗВО держави. Кількість навчальних годин для вивчення історії України, історії військового мистецтва України, українознавства, української та світової культури у військових ЗВО України постійно скорочується. Досвід освітньої діяльності зі слухачами, курсантами військових ЗВО свідчить про недостатній рівень їхньої світоглядної, культурологічної, українознавчої підготовки.

Національно-патріотичне виховання військових кадрів у військових ЗВО повинно мати активний, творчий і наступальний характер. Патріотичний аспект має бути присутнім під час вивчення всіх навчальних дисциплін, а також під час національно-патріотичної підготовки, інформаційно-пропагандистських і культурно-просвітницьких заходів, що проводяться в освітньому закладі. Можливості щодо національно-патріотичного виховання мають такі дисципліни, як *історія, філософія, українознавство, культура, педагогіка, психологія, морально-психологічне забезпечення діяльності військ* тощо. На присутність патріотичного аспекту у військових ЗВО України постійно мають звертати увагу як науково-педагогічні працівники, так і організатори освітнього процесу.

Звісно, патріотична спрямованість освітнього процесу забезпечується насамперед підбором керівників і науково-педагогічних працівників освітнього закладу. Привертає увагу той факт, що кадрові органи переважно надають пріоритет військово-професійним, а не світоглядним якостям кандидатів на посади науково-педагогічних працівників. Унаслідок цього виховання слухачів, курсантів, студентів нерідко доручають людям із застарілими ідеологічними переконаннями, які не відповідають сучасним потребам у підготовці дійсно українського військового інтелегента.

Важливим резервом у посиленні національно-патріотичного гартування майбутніх офіцерів є військово-наукова діяльність. Досвід підтверджує, що патріотизм, національно-патріотичне виховання ще не проходить червоною ниткою крізь зміст багатьох дисертацій, рефератів і магістерських робіт. Окремі праці, які були присвячені цій тематиці, виконано на низькому рівні, вони містили плагіат, у них подано недостатній рівень знань першоджерел українських класиків, а також недостатнє розуміння сучасних етнонаціональних процесів в Україні та українському війську [1].

Неоціненну роль у контексті національно-патріотичного виховання в сучасному суспільстві відіграють засоби масової інформації: теле-, радіопередачі, газети, журнали, книги, брошури, навчальна література, відео- та аудіопродукція, кінофільми тощо. Незважаючи на певне засилля інформації різного ґатунку в державі, у збройних силах відчувається нестача інформації патріотичного спрямування. Українські вистави, кінофільми, книги, брошури, плакати, навчальна література, які за своїм змістом спрямовані на підняття іміджу України, її збройних сил, піднесення патріотичного духу військовослужбовців, молоді України, а також мають стати масовими явищами в системі виховної діяльності у військових ЗВО України.

У військових ЗВО накопичено позитивний досвід щодо підбору патріотично налаштованих курсантів і слухачів, проведення з ними цікавої та корисної виховної діяльності шляхом культурно-мистецьких заходів за активної їхньої участі. Серед таких освітніх закладів необхідно відзначити Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. В університеті вже стало традицією проведення науково-історичних конференцій, присвячених подіям російсько-української війни, головним битвам та операціям на території України під час Другої світової війни, що організовуються спільно з ветеранами збройних сил і курсантами – активістами військово-наукових товариств. Регулярними є зустрічі курсантів із відомими випускниками університету – учасниками бойових дій, льотчиками-космонавтами і льотчиками-випробувачами, воїнами-мироотворцями, а також із представниками української культури, науки та церкви. У діяльності з національно-патріотичного виховання активно використовується курсантів потенціал військового музею університету, музейних установ і меморіалів Слобожанського регіону. Попри значні досягнення, є резерви для активізації національно-патріотичного виховання особового складу. Позитивний досвід університету може бути використаний іншими військовими ЗВО.

Таким чином, необхідно зазначити, що сьогодні Україна та українське військо, як ніколи, потребує свідомих, професійно підготовлених військових інтелігентів, які зможуть не лише силою наказу чи матеріального стимулювання, а й власним моральним авторитетом повести за собою військо. Таких патріотів насамперед має готувати військовий ЗВО. Вищезазначені рекомендації охоплюють далеко не весь процес національно-патріотичного виховання у військових ЗВО, але їх урахування, на нашу думку, забезпечить позитивний результат.

Використані літературні джерела

1. Брата Ющенко позбавили докторського ступеня за плагіат у дисертації. URL: <https://glavcom.ua/country/science/brata-yushchenka-pozbavili-doktorskogo-stupenya-za-plagiat-u-disertaciji-662076.html>.
2. Герасимчук В.І. Патріотичне виховання студентської молоді в українських і польських вищих закладах освіти: дис. ... канд. пед. наук. Полтава, 1997. 167 с.
3. Гребенюк М.О. Соціально-психологічні чинники формування професійної самоідентифікації курсантів НГУ. *Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України*: зб. тез доп. VIII наук.-практ. конф. Харків, 2017. 188 с.
4. Іноземцев Т.В. Підготовка майбутніх офіцерів до виховної роботи у Збройних силах України. *Молодий вчений*. № 10 (62). 2018. С. 59–62.
5. Зливков В.Л. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології. *Соціальна психологія. Науковий журнал*. 2006. № 5. С. 128–136.
6. Ковтун Ю.В. Патріотичне виховання військовослужбовців як основа становлення української національної еліти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2016. Вип. 1. С. 49–53. (Серія «Філософські науки»).

7. Кононенко П. Концепційні основи програми національно-державницького виховання. Київ : Знання, 2007. 66 с.

8. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічні чинники професійної самоідентифікації фахівців системи захисту населення : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2002. 20 с.

9. Осодло В.І. Вплив смисложиттєвих феноменів на професійну діяльність офіцера. *Вісник Національної академії оборони України*. 2009. № 5 (13). С. 156–163.

10. Патріотизм в системі формування громадянина суверенної України. URL: http://www.dubr.org.ua/konf_6.html.

11. Патріотизм в умовах глобалізації. URL: http://www.dubr.org.ua/konf_2.html.

12. Проблеми і напрями розвитку Збройних сил України в сучасних умовах: аналітична доповідь. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ZSU-73823.pdf>.

13. Сухомлинський В.О. Як виховувати справжню людину. *Вибрані твори*: в 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1976. С. 149–408.

14. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг : учеб. пособие. Москва : МСПИ ; Воронеж : МОДЭК, 2004. 600 с.

References

1. *Brata Yushchenka pozbavyly doktorskoho stupenia za plahiat u dysertatsii [Yushchenko's brother was deprived of his doctorate for plagiarism in his dissertation]*. Retrieved from: <https://glavcom.ua/country/science/brata-yushchenka-pozbavili-doktorskogo-stupenya-za-plagiat-u-disertaciji-662076.html>.

2. Herasymchuk, V.I. (1997). Patriotychnе vykhovannia studentskoi molodi v ukrainskykh i polskykh vyshchykh zakladakh osvity [Patriotic education of student youth in Ukrainian and Polish higher education institutions]. *Candidate's thesis*. Poltava. 167 p.

3. Hrebenuk, M.O. (2017). Sotsialno-psykholohichni chynnyky formuvannia profesiinoi samoidentyfikatsii kursantiv NHU [Socio-psychological factors of formation of professional self-identification of NMU cadets]. *Naukove zabezpechennia sluzhbovo-boiovoi diialnosti Natsionalnoi hvardii Ukrainy – Scientific support of service and combat activity of the National Guard of Ukraine*. Kharkiv, 188 p.

4. Inozemtsev, T.V. (2018). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv do vykhovnoi roboty u Zbroinykh sylakh Ukrainy [Preparation of future officers for educational work in the Armed Forces of Ukraine]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*. 10 (62). P. 59–62.

5. Zlyvko, V.L. (2006). Problema osobystisnoi ta profesiinoi samoidentyfikatsii v suchasniy psykholohii. Sotsialna psykholohiia [The problem of personal and professional self-identification in modern psychology. Social Psychology]. *Naukovyi zhurnal – Scientific journal*. 5. P. 128–136.

6. Kovtun, Yu.V. (2016). Patriotychnе vykhovannia viiskovosluzhbovtsiv yak osnova stanovlennia ukrainskoi natsionalnoi elity [Patriotic education of servicemen as a basis for the formation of the Ukrainian national elite]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko*. Vol. 1. P. 49–53.

7. Kononenko, P. (2007). *Kontseptsiini osnovy prohramy natsionalno-derzhavnytskoho vykhovannia [Conceptual foundations of the program of national-state education]*. Kyiv. 66 p.

8. Kryvokon, N.I. (2002). Sotsialno-psykholohichni chynnyky profesiinoi samoidentyfikatsii fakhivtsiv systemy zakhystu naseleння [Socio-psychological factors of professional self-identification of specialists of the population protection system]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 20 p.

9. Osodlo, V.I. (2009). Vplyv smyslozhyttyevykh fenomeniv na profesiinu diialnist ofitsera [The influence of meaningful life phenomena on the professional activity of an officer]. *Visnyk Natsionalnoi akademii obrony Ukrainy – Bulletin of the National Defense Academy of Ukraine*. 5 (13). P. 156–163.

10. *Patriotyzm v systemi formuvannia hromadianyna suverennoi Ukrainy [Patriotism in the system of forming a citizen of sovereign Ukraine]*. Retrieved from: http://www.dubr.org.ua/konf_6.html.

11. *Patriotyzm v umovakh hlobalizatsii [Patriotism in the context of globalization]*. Retrieved from: http://www.dubr.org.ua/konf_2.html.

12. Problemy i napriamy rozvytku Zbroinykh syl Ukrainy v suchasnykh umovakh [Problems and directions of development of the Armed Forces of Ukraine in modern conditions]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh*

doslidzhen – National Institute for Strategic Studies. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ZSU-73823.pdf>.

13. Sukhomlynskyi, V.O. (1976). *Yak vykhovuvaty spravzhniu liudynu* [How to raise a real person.]. *Vybrani tvory – Selected works*. Kyiv. P. 149–408.

14. Shneider, L.B. (2004). *Professyonalnaia identychnost: teoriia, eksperyment, treninh* [Professional identity: theory, experiment, training]. Moscow. 600 p.

Krotiuk Vasyl. National and Patriotic Education of Cadets of the Higher Military Educational Institutions.

Summary.

The actual problems of national consciousness formation as of an important factor of cadets of Armed higher educational institutions of Ukraine patriotism, who are as well future officers of Armed Forces of Ukraine and who are obliged by the state and society to ensure an armed protection of territorial integrity and independence of Ukraine, are considered. The content of the national consciousness concept is revealed, which is the core of the modern system of national and patriotic education, and plays the role of a unifying, consolidating factor in social development, aimed at developing a person's vital position, becoming a person as a citizen of his state. It is stressed on the importance of searching modern effective methods of patriotic education of future officers in military education establishments for the in-depth disclosure of patriotism as a high moral and spiritual value. The author presents grounds for individual approach to the development of each individual person in the pedagogical process, taking into account the personal qualities of each cadet.

The article underlines the fundamental component of national patriotic education in the formation of a professional military man. The complex approach to preparation and conducting educational measures is proposed – introduction of the latest methods of patriotic education; improvement of educational methodologies by the use of innovative educational technologies; deepening the study of the history of the Ukrainian people; strengthening the moral and spiritual qualities of cadets and inculcating them the belief in the need to adhere to a healthy way of life.

Key words: *state; society; patriotism; national and patriotic education; identification; national consciousness; national self-consciousness; cadets; higher military education institution.*

Кротюк В. Национально-патриотическое воспитание курсантов высших военных учебных заведений.

Аннотация.

Рассмотрены актуальные проблемы формирования национального самосознания как неотъемлемого фактора патриотизма курсантов высших военных учебных заведений Украины – будущих офицеров Вооруженных Сил Украины, на которых государство и общество возлагают обязанности по обеспечению вооруженной защиты территориальной целостности и независимости Украины.

Ключевые слова: *государство; общество; патриотизм; сознание; духовность; национальное самосознание; курсанты; высшее военное учебное заведение.*

Стаття надійшла до редколегії 22 квітня 2020 року